АНТИКОРУПЦІЙНІ УРОКИ

УЧНІВСЬКИЙ ЗОШИТ

_____

_____

_____

_____

_____

USAID ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

#USAID_ВзаємоДія

edcamp UKRAINE

ПЕРЕДМОВА

Корупція здатна роз'їсти будь-яку систему — незалежно від філософії чи ідеології батьків-засновників, адекватності уряду або географічного розташування.

Лі Куан Ю,
сінгапурський державний діяч,
один із творців сінгапурського
«економічного дива»

Державі, яка заражена корупцією, дуже важко розвиватися. Корупція обмежує та забирає, порушує суспільний баланс та відбирає віру у справедливість. Корупція трапляється всюди, незалежно від професії чи релігії, не дивлячись на вік чи стать.

За дослідженням міжнародної організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції-2019» Україна у 2019 році опустилася на два пункти в рейтингу сприйняття корупції порівнянно з 2018 роком і повернулася на рівень 2017 року, посівши 126-те місце зі 180.

І зараз Україні потрібна ваша допомога. Цикл антикорупційних уроків та цей робочий зошит зможе передати знання, які ви часто будете згадувати перед прийняттям важливих рішень у своєму житті. Вони розроблені та складені таким чином, щоб максимально підготувати до протидії корупції. Тому засвоєння цього курсу – це запорука вашого безпечного та чесного майбутнього.

ЗМІСТ

Урок 1. Корупція як соціальне явище

Крок 1. Про що йтиметься....4
Крок 2. Що таке корупція....5
Крок 3. Де можлива корупція....8
Крок 4. Який досвід кожної й кожного....10
Крок 5. Рефлексія....13

Урок 2. Антикорупційні дебати

Крок 1. Про що йтиметься....14
Крок 2. Кролик чи качка....14
Крок 3. Чи є корупція....16
Крок 4. Яка це корупція....18
Крок 5. Рефлексія....19

Урок 3. Життя без корупції

Крок 1. Життєвий шлях....20
Крок 2. Дослідження коротко- та довготривалих результатів....20
Крок 3. Визначення результату....21
Крок 4. Життєві рішення....23
Крок 5. Рефлексія....24

Урок 4. Майбутнє твориться сьогодні

Крок 1. Лист із майбутнього....25
Крок 2. Корупційний ланцюг....28
Крок 3. Визначення необхідних реформ....29
Крок 4. Лист у майбутнє....30
Крок 5. Рефлексія....31

Урок 5. Інформація проти корупції

Крок 1. Хто знає більше....32
Крок 2. Права людини....33
Крок 3. Міжнародні документи про права людини....35
Крок 4. Що треба знати....37
Крок 5. Рефлексія....41

Урок 6. Корупція краде можливості

Крок 1. Як корупція краде можливості....42
Крок 2. Що обрати....43
Крок 3. Проблема вибору....44
Крок 4. Підготовка до дискусії....45
Крок 5. Рефлексія....47

Урок 7. Світ без корупції

Крок 1. Хто знищить корупцію....48
Крок 2. Міжнародні рейтинги....49
Крок 3. Світ без корупції....50
Крок 4. Громадська позиція «Стоп корупція»....59
Крок 5. Рефлексія....62

УРОК 1. КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Крок 1 Про що йтиметься

I. Запишіть висновок до прослуханої історії.

II. Придумайте та допишіть історію, яка вже має початок.

Останній в історії хабар дали ...

Що таке корупція **Крок 2**

I. Ознайомтесь з інформацією, поданою в інфографіці та проаналізуйте її.

Один із найпоширеніших видів корупції, з яким ми стикаємося в повсякденному житті, — побутова корупція. Вона супроводжує нас майже скрізь. Ось лише деякі сфери людської діяльності, що тісно сплелися з корупцією.

Заповнення атестату про закінчення школи

«Оминання» черги в паспортному столі

Домовленість про повторне написання контрольної чи відпрацювання пропуску в закладі освіти

Складання заліків й іспитів

Довідка ЖКХ про склад родини

Виклик майстрів ЖКХ (слюсарів, електриків тощо)

Послуги контролерів з перевірки лічильника

Послуга «заповнення декларації» в аеропортах чи на вокзалах

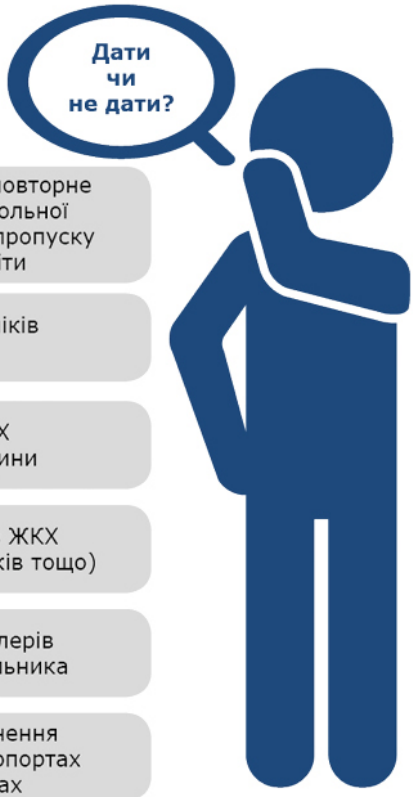

Періодичні шкільні збори на придбання нового обладнання, книжок, меблів, телевізора, опалення, охорону, кондиціонер тощо

Домовленість із поліцією за керування в нетверезому стані, не пристебнутий пасок безпеки, перевезення дитини без дитячого крісла тощо

Оформлення документів у військкоматі чи відстрочка призову

Набір тексту документа (доручення, заповіт тощо) в нотаріальній конторі

Набір тексту заявки чи анкети для оформлення закордонного паспорта

P.S. Кожна ситуація, навіть та, що на перший погляд, є абсолютно незначною, є особистим внеском кожного в розквіт корупції.

II. Доповніть пропуски у поданих реченнях:

Три речі, які ви повинні знати про корупцію:

1. Корупція існує як у _____ так і _____ секторах. Суб'єктами корупції можуть бути _____ _____.

2. _____ є зловживанням владою в державній установі чи приватній організації.

3. Вигоду — грошову або іншу перевагу — отримують _____ _____ сторони корупційного діяння.

ЦИВІЛЬНІ ФАКТИ

Лобіювання може перерости в дискусію навколо політичної корупції. За визначенням лобіювання — це будь-яка діяльність для впливу на політику й рішення уряду або установи, щоб посприяти конкретному результату. Якщо лобіювання здійснюється чесно та прозоро, воно є законним методом участі груп інтересів у прийнятті правових норм. Коли ж лобіювання непрозоре й неврегульоване, то виникають проблеми, і треба вживати заходів для забезпечення його відкритості та відповідальності його учасників. Що ж стосується України, то правовий механізм регулювання інституту лобізму фактично не існує. В Україні, на жаль, лобізм має у більшості випадків виключно тіньовий характер. Люди, які відносяться до сфери лобіювання інтересів в українських реаліях, зазвичай використовують недозволені методи ведення діалогу: надання неправомірної вигоди, недекларoване фінансування політиків і держслужбовців, тіньові зв'язки, кулуарні змови. Особи, які лобіюють волю своїх замовників мають свої меркантильні цілі, нівелюючи інтереси бізнесу та суспільства загалом.

III. Ознайомтеся з альтернативними класифікаціями видів корупції, визначте, яка з класифікацій, на вашу думку, найбільш повно відображає корупційні явища в суспільстві.

КОРУПЦІЮ ПОДІЛЯЮТЬ ЗА

сферами діяльності	• політична; • економічна, або ділова (бізнес-еліта країни), у нашій країні, де влада зрослася з бізнесом, цей поділ є досить умовним; • побутова (традиції віддячити за роботу дрібним чиновникам, лікарям та ін.);
гілками влади	• корупція чиновництва у сфері законодавчої влади; • у сфері виконавчої влади; • у сфері судової влади: сюди ж слід віднести й корупцію з боку посадових осіб правоохоронних та контрольно-наглядових органів;
способом учинення	• лобізм (полягає в «проштовхуванні» способом прийняття нормативних й інших актів у всіх гілках влади, органах місцевого самоврядування, потрібних окремим кланам, бізнес-групам рішень, які часто суперечать інтересам і нації, чинному законодавству, або зміни редакції нормативних актів не на користь інтересам держави та суспільства; • фаворитизм — надання переваги певним особам; • кронізм — практика призначення друзів, родичів або довірених осіб на керівні посади, сприяння працевлаштуванню чи кар'єрному зростанню; • непотизм — різновид фаворитизму, який полягає в наданні родичам або знайомим посад незалежно від їхніх професійних здібностей.

Крок 3 Де можлива корупція

І. Проаналізуйте текст, виділіть, які з цих причин, на вашу думку, є основними.

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ

У сучасній економічній науці прийнято відзначати множинність причин корупції, виділяючи економічні, інституційні й соціально-культурні чинники.

Економічні причини корупції

це, перш за все, низькі заробітні плати державних службовців, а також їх високі повноваження й здатність впливати на діяльність фірм і громадян. Корупція розквітає всюди, де в чиновників є широкі повноваження розпоряджатися будь-якими дефіцитними благами. Особливо це помітно в країнах, що розвиваються і в перехідних країнах, але часом вона проявляється й у розвинених.

Інституційними причинами корупції

вважають високий рівень закритості в роботі державних відомств, громіздка система звітності, брак прозорості в системі законотворення, слабка кадрова політика держави, яка припускає поширення синекур і можливості просування по службі незалежно від дійсних результатів роботи службовців.

Соціально-культурними причинами корупції

є деморалізація суспільства, недостатня інформованість й організованість громадян, громадська пасивність щодо свавілля службовців.

Ваша думка _____

_____

_____

_____

II. У поданому переліку негативних наслідків корупції позначте правильні знаком «+», хибні — знаком «-». Хибні твердження виправте та запишіть правильно.

☐ покращення ефективності роботи державного апарату загалом;

☐ неефективне використання державних коштів і ресурсів;

☐ гальмування способом установлення надуманих перешкод розвитку бізнесу;

☐ неефективна зовнішня економічна політика держави, підлаштована під кланові інтереси, а не інтереси держави;

☐ утрата податків, інших надходжень до державного бюджету (способом їх прямого розкрадання або «узгодженого» недоотримання);

☐ зниження соціальної нерівності;

неефективна внутрішня економічна політика держави, підлаштована під кланові інтереси, а не інтереси держави;

☐ зниження інвестицій, прискорення економічного зростання;

☐ розорення приватних підприємців;

☐ посилення організованої злочинності, яка часто «вирішується» корумпованими високопосадовцями;

☐ підвищення якості управлінських послуг (зокрема, способом утворення штучних перешкод);

☐ неефективне використання знань й умінь людьми, які замість того, щоб займатися справою, вимушені долати штучні бюрократичні перешкоди;

☐ зниження суспільної моралі.

Ваші виправлення _____

Крок 4 Який досвід кожної й кожного

I. Орієнтовний план опису корупційного явища для антикорупційних інститутів.

- ☑ **Спочатку потрібно зазначити такі дані: прізвище та ім'я того, хто звертається та контактні дані, за якими можна звернутися (номер телефону, електронна пошта).**
- ☑ **Причина звернення – опис власне ситуації, свідком якої ви стали. Тут важливо зазначити усі деталі, які вам відомо, вказати дату корупційної ситуації, прізвища усіх учасників, які причетні до справи тощо.**
- ☑ **Наступний крок – вираження прохання чи вимоги. У цій частині потрібно вказати, чого саме ви хочете досягти поданим зверненням.**
- ☑ **Якщо ви маєте фото- або відеодокази, про це обов'язково потрібно зазначити.**

ПРИКЛАД ЗВЕРНЕННЯ

Петро Васильович Іваненко

номер телефону: 033 200 00 00

електронна пошта: ivanenko78@net.ua

Лист

про вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією

22 грудня 2019 року о 10 годині я їхав автобусом №N на роботу. Водій цього автобуса порушив правила дорожнього руху – здійснив поворот ліворуч на перетині вулиць M та R на червоне світло світлофора.

Пасажири автобуса майже одночасно почали робити зауваження водієві та висловлювати своє обурення щодо цієї ситуації.

На розі вулиці M автобус зупинив поліцейський автомобіль. Поліцейський представився як сержант Чуприна Іван, сказав водієві пред'явити права та сказав про порушення. Водій почав виправдовуватися тим, що дуже поспішає, відстає від зазначеного графіку і вийшов з автобуса.

Уже потім я спостерігав за ситуацією через лобове скло автобуса і побачив таке: водій автобуса розмовляв з поліцейським розмахуючи руками, потім дістав з кишені купюру номіналом 500 гривень і рукостисканням передав її поліцейському. Після чого водій повернувся і поїхав далі. На мої нарікання та нарікання інших пасажирів водій сказав, що домовився, ніби штраф надішлють на підприємство і все буде сплачено.

Номер автобуса: РП 4433 ПР, фото водія додаю до листа. Корупційну ситуацію передачі грошової «винагороди» я зняв на смартфон, тож маю відеодоказ. Також надаю контакти пасажирів автобуса, які теж є свідками корупції: Марія Мороз (номер телефону: 033 223 23 23); Олег Простак (номер телефону: 033 334 34 34), Андрій Негода (номер телефону: 033 887 87 87).

Цим зверненням вимагаю розгляду цієї справи та покарання водія і поліцейського.

18.12.2020

НАПИШИ СВІЙ ЛИСТ

Рефлексія **Крок 5**

Впишіть у карту головні тези уроку.

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

УРОК 2. АНТИКОРУПЦІЙНІ ДЕБАТИ

Крок 1 Про що йтиметься

Напишіть, як зрозуміли притчу та в чому вбачаєте мораль.

Крок 2 Кролик чи качка

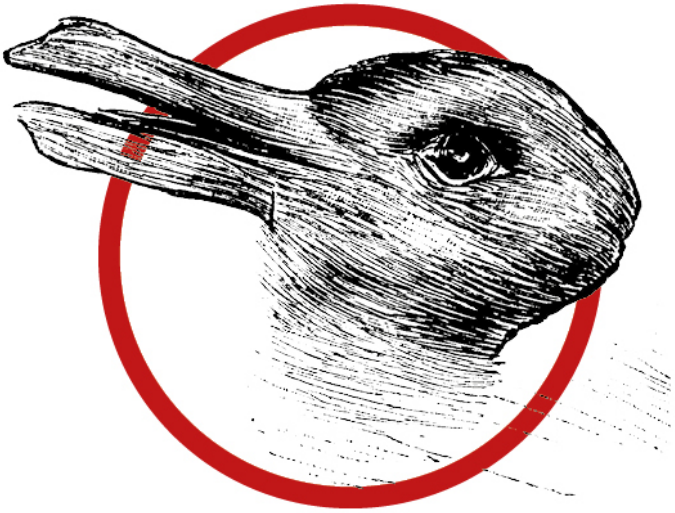

Що перше побачили на зображенні?

Чи всі одразу побачили обидва зображення?

Що показує цей приклад?

ПРАВИЛА ВЕДЕННЯ РОЗМОВИ, ДИСКУСІЇ

- ☑ **Дотримуйте принципу поваги до своїх опонентів (виглядом, поведінкою, мовою).**
- ☑ **Розмова має стати формою співробітництва.**
- ☑ **Недоречність агресивності, грубих висловлень, демонстрації неприязні будь-яким способом.**
- ☑ **Спробуйте обійтися без образ, насмішки, іронії, краще за допомогою усмішки розрядити атмосферу.**
- ☑ **Сперечатися треба завжди по суті, аргументовано.**
- ☑ **Треба навчитися вислуховувати інших, не перебиваючи.**
- ☑ **Чітко формулюйте свої аргументи.**

Крок 3 Чи є корупція

I. Ознайомтеся з форматом дебатів та дотримуйтеся його.

Дебати — чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів спрямовують на переконання в своїй правоті третьої сторони, а не одне одного.

ТРИ КРОКИ ДЕБАТІВ

Крок 1

Кожна команда формулює свої вступні аргументи ЗА або ПРОТИ твердження (близько хвилини).

Крок 2

Кожна команда може спростувати та відповісти на аргументи іншої команди (близько хвилини).

Крок 3

Кожна команда робить підсумкову заяву (близько 30 секунд).

Під час дебатів кожна і кожен має мудро використовувати час на представлення аргументів своєї сторони.

II. Після дебатів у групах запишіть головні аргументи ЗА та ПРОТИ.

Ірина щойно закінчила навчання і шукає роботу. Вона саме звернулася до офісу компанії ABC і виявилося, що батько Ірини знає когось, хто працює в ABC. Щоб допомогти дочці отримати роботу, він запрошує свого друга на дорогу вечерю та купує йому гарний подарунок.

ЗА	ПРОТИ

Максим отримав стипендію на навчання в Німеччині й дуже з цього тішиться. Щоб поїхати до Німеччини, Максим має отримати паспорт, на що треба два місяці, а заняття починаються вже через місяць. Службовець центру надання адміністративних послуг пропонує прискорити процес видання Максимового паспорта за додаткову оплату.

ЗА	ПРОТИ

Юлія вирішила розпочати власний бізнес. Хоча Юлія молода, її бізнес-ідея сколихне місцеву промисловість. Розпочинаючи діяльність, Юлія зустрічається з кількома місцевими чиновниками, щоб оголосити про свої ділові наміри. Вона знає, що якщо ці чиновники будуть на її боці, вести бізнес їй буде набагато простіше.

ЗА	ПРОТИ

Крок 4 Яка це корупція

Згадайте ситуацію, написану в скриньку на минулому уроці та проаналізуйте її за схемою.

_____

(Вид корупції)

Причина	
Метод	
Дія	
Результат	

Рефлексія **Крок 5**

Впишіть у карту головні тези уроку.

АНТИКОРУПЦІЙНІ ДЕБАТИ

УРОК 3. ЖИТТЯ БЕЗ КОРУПЦІЇ

Крок 1 Життєвий шлях

Прочитайте та визначте правильність твердження. Відповідь обґрунтуйте.

	ТАК	НІ
1. Корупція існує лише у державному секторі.		

_____

_____

	ТАК	НІ
2. Корупція викликає неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів.		

_____

_____

	ТАК	НІ
3. Корупція сприяє зниженню соціальної нерівності.		

_____

_____

Крок 2 Дослідження коротко- та довготривалих результатів

Дайте лаконічну відповідь на запитання.

1. Чи всі закінчили вправу в одному місці? Чому «так» або чому «ні»?

_____

_____

2. Як рішення учнів/учениць (або їхніх сімей) вплинули на їхній життєвий шлях? _____

_____

3. Чому «перемога» у короткостроковій перспективі (крок уперед) не завжди гарантує «перемогу» в довгостроковій перспективі? _____

_____

_____

Визначення результату **Крок 3**

Ознайомтеся із ситуацією, що закріплена за вашою групою. Після обговорення впишіть результати рішення.

Під час перевірки введення будинку в експлуатацію інспектор пожежної безпеки каже, що закриє очі на невідповідність вимогам пожежної безпеки в обмін на невеликий (грошовий) подарунок від будівельника. Особа, яка приймає рішення: будівельник.

КОРОТКОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ	ДОВГОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Водій, якого зупинили за перевищення швидкості в нетверезому стані, пропонує поліцейському гроші, щоб уникнути відповідальності. Особа, яка приймає рішення: поліцейський.

КОРОТКОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ	ДОВГОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Університет оголосив загальнонаціональний конкурс серед учнівства на престижну стипендію. Учитель однієї з кандидаток пропонує замовити за неї слівце своєму товаришу в університеті, якщо сім'я учениці закупить витратні матеріали для класу вчителя. Особа, яка приймає рішення: учениця.

КОРОТКОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ	ДОВГОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Мер затверджує бюджет міста на наступний фіскальний рік. Місцевий підприємець просить мера в першу чергу перевести фінансування на ремонт дороги біля його підприємства. Особа, яка приймає рішення: мер.

КОРОТКОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ	ДОВГОТРИВАЛИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Життєві рішення **Крок 4**

На основі ситуації, що ви опрацьовували у групі, деталізуйте та доповніть поданий алгоритм.

1. Які є варіанти рішення? _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

2. Якими будуть короткострокові результати кожного варіанту? _____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Якими будуть довгострокові результати кожного варіанту? _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

4. Що ви рекомендуєте зробити в цій ситуації? _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Крок 5 Рефлексія

Впишіть у карту головні тези уроку.

ЖИТТЯ БЕЗ КОРУПЦІЇ

УРОК 4. МАЙБУТНЄ ТВОРИТЬСЯ СЬОГОДНІ

Лист із майбутнього **Крок 1**

I. Уважно прочитай лист із майбутнього.

Привіт. Сподіваюся, що мій лист дістався правильної адреси і ти живеш у 2020 році.

Я живу в 2070 році – часі технологічного прориву й соціального занепаду. Людство нарешті навчилося долати час, та це навряд чи зможе його врятувати, адже ми не можемо повернутися на кілька десятків років назад та виправити свої помилки. Такими діями ми б спровокували зміни у ньому. Але у вашого покоління ще все попереду. Тож, можливо, саме ви врятуєте людство від занепаду.

Що я маю на увазі, коли говорю про занепад людства? Наведу кілька прикладів.

У 2023 році відбулися останні в історії України вибори президента/-ки й парламенту. Нова влада розпочала курс на тоталітаризм. І як лише вони агітували за себе голосувати? На це запитання ми не маємо відповіді. Ширяться чутки, що першу особу держави обрали «за гречку», та я не знаю, що означає цей вислів.

З початком такого президентства відбулося стрімке скорочення засобів масової комунікації, а ті, що залишилися, проходили сувору цензуру. Інформаційна політика держави стала абсолютно закритою. Провладна партія внесла зміни до конституції, держава з демократичної республіки перетворилася на монархію. Сьогодні державою править син, а парламент президента лиш виконує його забаганки. На всіх державних постах знаходяться підпорядковані монарху люди.

Та страшною є не лише політична ситуація в країні. Народ буквально задихається в соціальному й екологічному розумінні. Усі соціальні блага сконцентровані в руках родичів і друзів монарха. Процес отримання соціальних пільг перетворився на своєрідний аукціон – хто більше «поділяться», ті й отримають допомогу.

Щодо екології – ситуація є абсолютно невиправною. Міністерство екології й природокористування говорить, що внутрішніх ресурсів країни вистачить максимум на 30 років. Зовнішні ресурси там не доступні, адже країна залізною завісою відокремлена від усього цивілізованого світу й це не наш вибір. Просто внутрішня й зовнішня політика нашої держави викликала обурення мешканців країн світу. Тож сьогодні ми варимося у своєму бульйоні зі сміття, неякісних товарів і майже вичерпаних природних ресурсів.

Якось у бібліотеці я натрапила на книгу, датовану 1995 роком. У ній ішлося про те, що в Україні найбільші у світі запаси чорнозему, чисті ріки й густі ліси. Сьогодні ж я не розумію фразу: «Не кожен птах долетить до середини Дніпра». Можливо ви розумієте?

А ще, мені трапився документ з таємничою назвою «Глобальні цілі сталого розвитку», досягення яких мало гарантувати добробут людини, держави та світу в цілому. На жаль, Україна не виконала майже нічого з тих зобов'язань, внаслідок чого всі загрози посилилися і виникли нові.

Ні, ми не живемо в повному хаосі. Усі дії громадян й установ чітко регламентуються законодавчими актами. Так, наприклад, усі промислові підприємства обов'язково повинні мати екологічні висновки й _____ дозволи та вони їх мають... А всі дрібні та великі підприємці мають заповнювати декларації й сплачувати податки. Однак державна казна лише спустошується.

Через два роки я закінчу школу. Я мрію бути лікаркою, але батьки вже сьогодні радять мені обрати іншу професію, оскільки наша родина не має потрібної суми сплати вступного внеску.

Я не хочу миритися із ситуацією, що склалася, та суспільно-активних людей дуже мало. І глибина деградації нашої держави вже сягнула критичного рівня.

Однак я сподіваюся, що ви можете все змінити. Я не можу сказати вам які конкретно рішення необхідно прийняти та коли саме все пішло не так. Я вірю, що ви зможете проаналізувати все вищесказане мною та врятувати майбутнє.

З повагою, твоя далека родичка.

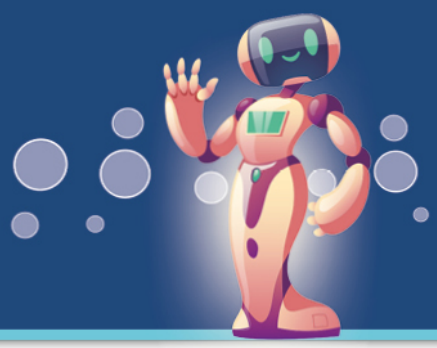

II. Опиши та проаналізуй ситуацію з листа, що склалася в різних сферах людського життя.

Політична сфера

Соціальна сфера

Інформаційна сфера

Сфера освіти

Крок 2 Корупційний ланцюг

Складіть ланцюг подій та виборів на основі описаної в листі ситуації.

Рівень 1

Хто?		
Що зробив/-ла?		
Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події	Наслідки для суспільства й держави

Рівень 2

Хто?		Хто?		Хто?	
Що зробив/-ла?		Що зробив/-ла?		Що зробив/-ла?	
Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події	Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події	Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події

Рівень 3

Хто?	Хто?	Хто?	Хто?	Хто?	Хто?
Що зробив/-ла?	Що зробив/-ла?	Що зробив/-ла?	Що зробив/-ла?	Що зробив/-ла?	Що зробив/-ла?
Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події	Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події	Наслідки для суб'єкта	Наслідки для інших учасниць/-ків події

Визначення необхідних реформ **Крок 3**

Напишіть 5 кроків реалізації реформи в одній зі сфер людського життя: політичній, соціальній, інформаційній чи сфері освіти. Упишіть основні положення реформи в бланк, чітко визначте послідовність кроків, аби кожен попередній запускав наступний механізм реформи.

5 кроків реалізації реформи

(сфера діяльності)

_____

_____

Крок 3

Крок 1

Крок 4

Крок 2

Крок 5

Крок 4 Лист у майбутнє

Напишіть листа самому собі в майбутнє.

Привіт _____

_____

Хочу поради собі під час екзаменів

_____

_____

_____

_____

_____

А під час вступу в університет

_____

_____

_____

_____

_____

Коли нарешті буду будувати кар'єру

_____

_____

_____

_____

_____

Звичайно, настане час, коли в мене з'явиться власне житло чи машина. Доведеться оформити безліч папірців.

_____

_____

_____

_____

_____

А коли в мене будуть діти

_____

_____

_____

_____

_____

А взагалі, пам'ятай

_____

_____

_____

_____

_____

І найголовніше

_____

_____

_____

_____

_____

Рефлексія **Крок 5**

Впишіть у карту головні тези уроку.

МАЙБУТНЄ ТВОРИТЬСЯ СЬОГОДНІ

УРОК 5. ІНФОРМАЦІЯ ПРОТИ КОРУПЦІЇ

Крок 1 Хто знає більше

I. Запишіть визначення поняттям.

Інформація – _____

_____

Факт – _____

_____

II. Прочитайте та визначте правильність твердження. Відповідь обґрунтуйте.

	ТАК	НІ
1. Уся отримана нами інформація з соціальних мереж, стрічки новин, телевізійних новин тощо є правдивою		
2. Для пошуку потрібних матеріалів достатньо скористатись одним джерелом інформації		
3. Перевіряти інформацію, яку повідомляє друг або подруга не обов'язково, адже він/вона точно скажуть правду		
4. Кожна людина має знати свої права та вміти їх застосовувати у житті		
5. Інформація може допомогти у прийнятті рішень		

Права людини **Крок 2**

І. Зазначте які джерела інформації ви знаєте та яку саме інформацію можете дізнатися з кожного з них.

Джерела інформації

II. Ознайомтеся з деякими правами людини, затвердженими Конституцією України.

ПРАВА ЛЮДИНИ

Конституція України — стаття 5 розділу I

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Конституція України — стаття 15 розділу I

Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

Конституція України — стаття 21 розділу II

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Конституція України — стаття 24 розділу II

Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Міжнародні документи про права людини **Крок 3**

І. Розподіліть у межах своєї групи (4 особи), хто який документ вивчатиме (протягом 1 хв). Розкажіть про цей документ своїй групі та від інших дізнайтеся про інші документи.

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Загальна декларація прав людини

Є засадничим міжнародним документом щодо права людини, який прийняла Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року. Складається з преамбули і 30 статей. У преамбулі зазначено, що визнання гідності, властивої всім членам людської родини, рівних і невід'ємних їхніх прав є основою волі, справедливості і всезагального миру. Статті Декларації закріплюють широкий спектр прав людини. Декларація є «стандартом, до досягнення якого повинні прагнути всі народи і всі держави». Нині більш ніж 90 національних Конституцій, прийнятих після Загальної декларації прав людини відтворюють її положення. Цей документ має величезне значення для розвитку держав через демократію і законність.

Міжнародний пакт про громадянські й політичні права

Прийняла Генеральна Асамблея ООН у грудні 1966 року. Містить комплекс прав і свобод, що належать людині як громадянину і пов'язані з його участю в політичному житті країни. Пакт гарантує такі права: право на життя, волю й особисту недоторканність, на свободу думки, релігії та свободу висловлення своєї думки тощо. Для здійснення положень Пакту створено Комітет ООН із прав людини. До Пакту додано два факультативні протоколи. Держави, що підписали перший з них, дають згоду на розгляд Комітетом із прав людини скарг громадян на порушення їхніх прав. Другий факультативний протокол спрямовано на скасування смертної кари.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права

Прийняла Генеральна Асамблея ООН у грудні 1966 року. У цьому документі визначено право кожної людини на працю, вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці, на рівну оплату за рівну працю, на відпочинок і дозвілля та низку інших прав. Для контролю за здійсненням прав, передбачених Пактом, у рамках ООН із 1985 року діє Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, що розглядає доповіді держав про їхню діяльність з дотримання положень Пакту.

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод

Прийнято 4 листопада 1950 року в рамках Ради Європи. Чотири рази доповнено новими положеннями. Конвенція захищає тільки громадянські та політичні права. Дії або бездіяльність держав, що підписали Конвенцію, у випадку порушення прав, закріплених у ній, можна оскаржити в Європейському суді з прав людини, рішення якого обов'язкові для держав-учасниць Конвенції.

Глобальні цілі сталого розвитку

Спрямовані на досягнення економічної, соціальної та екологічної стійкості до 2030 року. Корупція може потенційно підірвати успішне виконання всіх 17 цілей серед яких зокрема: 1. Подолання бідності у всіх її формах та усюди; 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів; 16. Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях *(http://www.sdg.org.ua/ua/).*

II. Напишіть визначення поданого терміну та ознайомтеся зі зразком запиту на публічну інформацію.

Публічна інформація – _____

_____

_____

ЗРАЗОК ЗАПИТУ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ

_____
(найменування розпорядника інформації)

_____
(адреса місцезнаходження розпорядника інформації)

_____
(телефон, інші засоби зв'язку)

_____
(ПІБ/найменування запитувача інформації)

_____
(адреса запитувача інформації)

_____
(телефон, інші засоби зв'язку)

З А П И Т
на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантію права на інформацію забезпечують обов'язком органів державної влади та органів місцевого самоврядування як розпорядників інформації оприлюднювати інформацію, отриману або створену під час їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації». Відповідно до статті 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечують через надання інформації за запитами на інформацію, водночас згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується вона його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Зважаючи на наведене вище, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», прошу надати інформацію:

1) _____.
2) _____.
(поставити запитання щодо інформації або документів, які стосуються повноважень розпорядника інформації, до якого ви звертаєтеся)

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів із дня отримання запиту на адресу: _____ (зазначити поштову або електронну адресу) або повідомити за телефоном _____, де та коли журналіст зможе ознайомитися та/або зробити відповідні копії документів. У разі якщо запитувана інформація перевищуватиме 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації». (Це речення необхідно залишати, якщо ви хочете отримати копії документів і готові сплатити витрати на копіювання чи друк інформації). Звертаємо вашу увагу, що у випадку ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації, ми будемо змушені звертатися за захистом свого права на інформацію до суду або вимагатимемо притягнення вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

«_____»_____ р. _____ _____
(підпис) (ПІБ запитувача)

Що треба знати **Крок 4**

I. Ознайомтеся із ситуаціями та візьміть участь у обговоренні.

Ірина щойно закінчила навчання і шукає роботу. Вона саме звернулася до офісу компанії ABC і виявилося, що батько Ірини знає когось, хто працює в ABC. Щоб допомогти дочці отримати роботу, він запрошує свого друга на дорогу вечерю та купує йому гарний подарунок.

ПОТРІБНА ІНФОРМАЦІЯ	ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Максим отримав стипендію на навчання в Німеччині й дуже з цього тішиться. Щоб поїхати до Німеччини, Максим має отримати паспорт, на що треба два місяці, а заняття починаються вже через місяць. Службовець центру надання адміністративних послуг пропонує прискорити процес видання Максимового паспорта за додаткову оплату.

ПОТРІБНА ІНФОРМАЦІЯ	ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Юлія вирішила розпочати власний бізнес. Хоча Юлія молода, її бізнес-ідея сколихне місцеву промисловість. Розпочинаючи діяльність, Юлія зустрічається з кількома місцевими чиновниками, щоб оголосити про свої ділові наміри. Вона знає, що якщо ці чиновники будуть на її боці, вести бізнес їй буде набагато простіше.

ПОТРІБНА ІНФОРМАЦІЯ	ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

II. Ознайомтеся та проаналізуйте алгоритм оцінювання достовірності інформації.

АЛГОРИТМ ОЦІНЮВАННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ

1. Авторитетність, кваліфікація або компетенція автора в тій галузі людських знань, яка необхідна для розкриття розглянутого питання. Автором може виступати як окрема людина, так і група конкретних людей. Інколи конкретні імена авторів не повідомляють, і джерело публікують від імені організації.

Критерії оцінювання авторитетності автора / авторки

Найвищий	Науковий ступінь автора/-ки, провідний фахівець у галузі світового рівня, міжнародний рівень визнання
Дуже високий	Науковий ступінь автора/-ки в цій галузі, державний рівень визнання
Високий	Експерт/-ка у цій галузі, фахівець, авторитетна організація відповідного профілю
Середній	Журналіст/-ка відповідного профілю, організація із суміжного профілю
Нижче за середній	Значуща особа, причетна до галузі, або журналіст
Низький	Особа, обізнана з питанням
Найнижчий	Хтось

2. Незалежність або ангажованість — ступінь інтенсивності зв'язку, що поєднує розглянуте питання й автора. Необхідно проаналізувати, чи є в автора свобода висловлюватися щодо цього питання, чи його слова щодо питання можуть вплинути на його добробут чи безпеку.

Критерії оцінювання незалежності автора / авторки	
Цілком незалежний	Розглянуте питання не має жодного впливу на автора/-ку твердження
Майже незалежний	Лише вкрай віддалені зв'язки пов'язують питання і автора/-ку твердження
Слабко залежний	Питання має зв'язок з автором/-кою, проте, як воно може вплинути на автора/-ку, важко встановити
Дещо залежний	Питання впливає на автора/-ку, проте не має прямої залежності з питанням і добробутом
Залежний	Питання стосується кола обов'язків: колег по роботі, підлеглих чи начальства, або конкурентів
Дуже залежний	Питання стосується родичів, друзів чи, навпаки, ворогів автора/-ки
Цілком залежний	Питання безпосередньо стосується автора/-ки чи його близьких родичів

3. Поважність або респектабельність ресурсу чи носія — де саме джерело було опубліковано. Поважність ресурсу зазвичай сама по собі є значним фактором, який дає змогу здійснити первинне оцінювання якості матеріалу. Опублікований у рецензованому науковому виданні чи часописі матеріал буде загалом значно надійнішим, ніж допис на сайті новин. Так само допис на сайті новин є значно надійнішим, ніж самвидав — опублікований самостійно на персональному сайті, у блогах чи в соцмережі запис.

Критерії оцінювання респектабельності ресурсу	
Найвищий	Академічне видання
Дуже високий	Рецензоване видання: книжка або поважна періодика світового рівня
Високий	Новинні вебсайти національного рівня, спеціалізовані поважні вебсайти, книжки, журнали, документальний фільм
Середній	Новинні вебсайти регіонального рівня, тематичні популярні вебсайти, телепередача
Нижче за середній	Особистий (виділений) вебсайт, малоповажні «жовті» інтернет-ресурси, ток-шоу
Низький	Соціальна мережа, інтернет-ресурси, YouTube
Найнижчий	Інтернет-форум, твітер

4. **Тип матеріалу в джерелі** — це характер самої інформації, яка буває первинною, вторинною або третинною. Первинна інформація зазвичай є чистим потоком даних, або їх описанням із мінімальною обробкою. Вторинна інформація — аналіз, узагальнення та висновки, які роблять на основі інших джерел (первинних, вторинних або третинних). Третинна інформація — тільки констатація факту, без наведення пояснень чи аналізу, побудована на інших вторинних джерелах. Третинну інформацію здебільшого подають в енциклопедіях.

Критерії оцінювання типу матеріалу

Чисте первинне джерело	Масив фактів, даних, чисел без інтерпретації	Матеріал з камери відеоспостереження, фотографія, звукоряд
Первинне	Погляд чи ставлення до питання (події, явища)	Дослівний досвід людини, що описує відчуття очевидця, спогади від питання (події, явища)
Документ	Оригінал наукової праці, оригінал історичного документа, оригінал нормативного документа	Спеціалізовані документи (Кримінальний кодекс, Конституція, тощо) є складними джерелами. Пряма інтерпретація джерел дописувачами Вікіпедії може бути хибною, використання яких на підтвердження певного твердження є вкрай небажаним. Потрібні вторинні джерела, що інтерпретують складне джерело
Оброблене первинне	Базове оцінювання щодо питання (події, явища) без спроб узагальнень	Типова замітка в новинах про пригоду наводить лише факт, не робить спроб інтерпретувати його
Третинне джерело	Інформація лише про подію, що відбулася; про доконаний факт	Переважно енциклопедії, також досьє або резюме, повідомлення в новинах про завершення добре описаного процесу (запуск нового типу ракети, відомлення про наукове відкриття)
Спрощене вторинне	Стисла стаття, що у двох словах або поверхнево розкриває суть питання	Підручники, хрестоматії, методичні матеріали, статті на неспеціалізованому ресурсі
Вторинне джерело	Анотація, автореферат, якісна стаття	Статті такої якості зазвичай може бути опубліковано в поважній спеціалізованій періодиці

Рефлексія **Крок 5**

Порівняйте присутність теми корупції в різних видах ЗМІ, % (перші 7 місяців 2018 року).

Порівняйте загальну кількість публікацій у ЗМІ за видом корупції, %.

Порівняйте кількість публікацій у різних типах ЗМІ за видом, %.

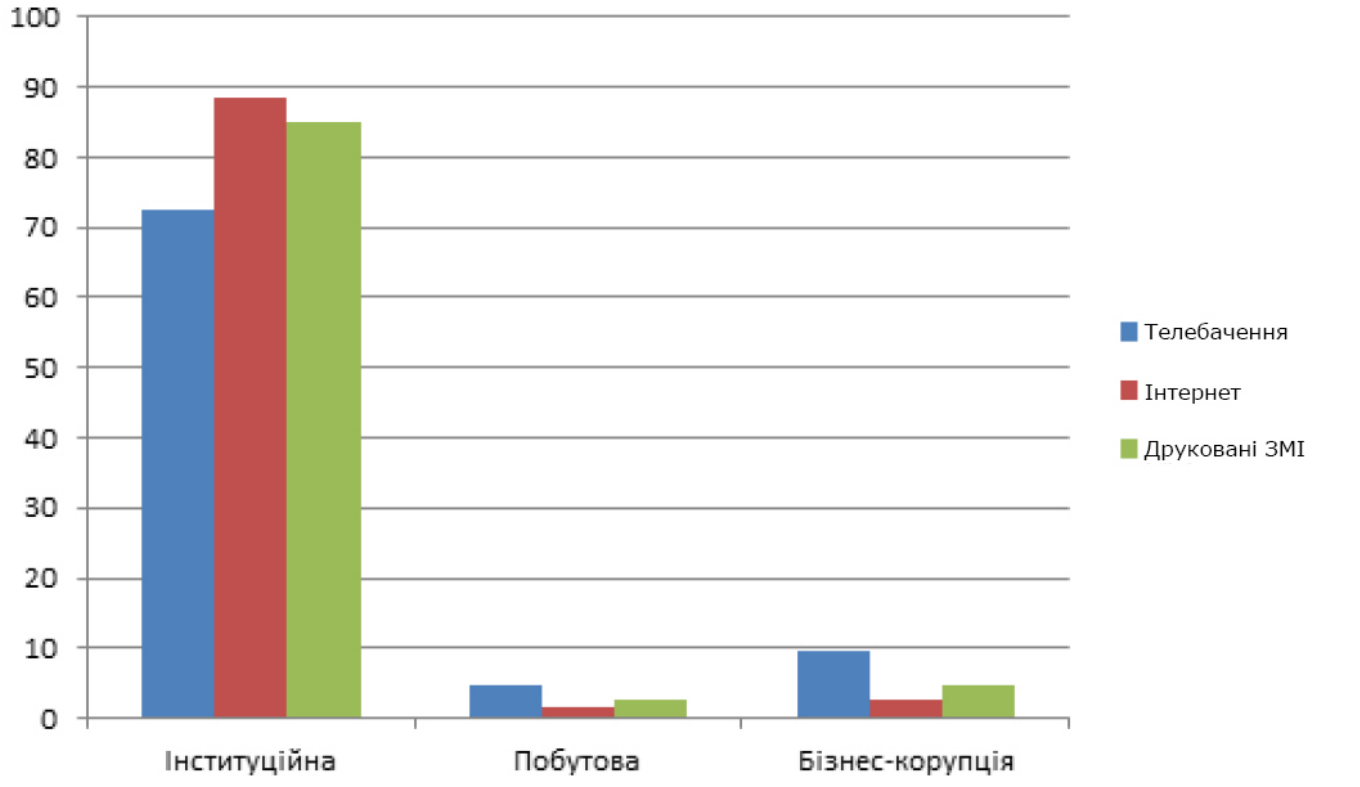

Зробіть висновки.

Впишіть у карту головні тези уроку.

ІНФОРМАЦІЯ ПРОТИ КОРУПЦІЇ

УРОК 6. КОРУПЦІЯ КРАДЕ МОЖЛИВОСТІ

Крок 1 Як корупція краде можливості

Розкрийте своє розуміння поданих тез.

1. Корупція воює на боці ворога – _____

_____

_____

_____

_____

2. Корупція відлякує інвесторів – _____

_____

_____

_____

_____

3. Корупція вбиває – _____

_____

_____

_____

_____

4. Корупція зменшує шанси на освіту – _____

_____

_____

_____

_____

5. Корупція краде – _____

_____

_____

_____

_____

Що обрати **Крок 2**

Ознайомтеся із ситуацією та обговоріть її в класі. На основі описаної ситуації заповніть таблицю, провівши мозковий штурм в групі; пам'ятайте, запропоновані варіанти сприймають без критики та занотовують у таблицю.

КОРУПЦІЙНІ ДОВІДКИ

Життя людини супроводжують різні документи: довідки, сертифікати, посвідчення особи, паспорти тощо. Процедура оформлення й отримання інших особистих документів від органів влади часто є непростою. І більшість таких документів потребує, щоб до їх оформлення долучився чиновник. Громадянину Нетребченко необхідно оформити потрібний йому документ — закордонний паспорт для подорожі в іншу країну — і це можна зробити лише в обмеженій кількості місць: у сервісному центрі або відділенні Державної міграційної служби. За законом процедура має тривати не більше ніж 20 робочих днів, але на практиці вона затягується, оскільки співробітники органів, що видають паспорти, починають вимагати додаткові документи, не передбачені жодними законами або процедурами, або «керувати чергою», пропускаючи вперед тих, хто зміг їх «заохотити за окрему плату». Громадянин Нетребченко вирішує заплатити чиновнику додаткову суму за прискорення оформлення документа.

Наслідки рішення взяти участь у корупційному діянні	Для суспільства	Для особи
«Позитивні»		
Негативні		

Крок 3 Проблема вибору

Визначте послідовність дій громадянина/-ки України з оформлення біометричного закордонного паспорта, пронумеруйте послідовність дій.

Дії громадянина/-ки України

- Прийти до державної міграційної служби
- Прийти до сервісної служби оформлення паспортів
- Звернутися до персонального помічника з оформлення документів
- Принести необхідні документи
- Сплатити за послугу
- Віддати документи персональному помічнику
- Оформити в нотаріуса доручення на оформлення документів
- Сплатити консульський збір
- Сплатити консульський збір та плату за послугу
- Заповнити заяву-анкету
- Звернутися до спеціаліста із заповнення заяв-анкет
- Підписати заповнену персональним помічником заяву-анкету
- Роздрукувати та підписати заяву-анкету
- Сфотографуватися в спеціаліста міграційної служби
- Сфотографуватися та принести в паспортну службу фото формату 3х4
- Віддати персональному помічнику фото в електронному вигляді
- Відсканувати фото в паспорті громадянина України
- Пройти сканування відбитків пальців
- Узяти в поліції довідку про несудимість
- Забрати паспорт у Державній міграційній службі
- Забрати паспорт у сервісній службі
- Забрати паспорт у персонального помічника та завірити його в Державній міграційній службі
- Забрати паспорт у персонального помічника

Підготовка до дискусії **Крок 4**

I. Ознайомтеся з державними органами, що здійснюють боротьбу з корупцією, та з'ясуйте ключові відмінності у їхній діяльності та повноваженнях.

судовий контроль за дотриманням, свобод та інтересів в кримінальних провадженнях

НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ (НАБУ)

- **протидія** крмінальним корупційним правопорушенням, які вченені вищими посадовими особами, уповноваженими на використання функцій держави або місцевого самоврядування (високопосадовці, суддів, членів парламенту та Уряду, керівників великих держпідприємств), та становлять загрозу національній безпеці;
- **розслідування** кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно праці юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-5, 369-2, 410 Кримінального кодексу України.

СПЕЦІАЛЬНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА (САП)

- здійснення процесуального керівництва під час досудових розслідувань НАБУ;
- **підтримка** державного обвинувачення у відповідних провадженнях;
- представництво інтересів гровадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом і пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД (ВАКС)

- здійснення правосуддя у справах, підслідних НАБУ;
- аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики у кримінальних провадженнях, віднесенних до його підсудності;
- вирішення питання про визнання активів необгрунтованими (цивільна конфіскація).

передача арештованих активів в управління

прохання знайти активи

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНСТВО (АРМА)

з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

- виявлення та управління арештованим та конфіскованим майном за дорученням слідчих (детективів), прокурорів, суддів.

передача висновків про корупційні злочини

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНСТВО (НАЗК)

з питань запопігання корупції

- участь у формуванні та реалізаціїї антикорупційної політики;
- перевірка декларацій;
- контроль за дотриманням антикорупційних обмежень і вимог (конфлікти інтересів, подарунки, сумісництво тощо);
- моніториг способу життя;
- захист викривачів.

НАШІ ОРГАНИ СЛІДСТВА

- **Національна поліція**
- **Служба безпеки України**
- **Державне бюро розслідувань**

розслідування корупційних справ, що не належать до підслідності НАБУ

ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ

СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

правоохоронні органи | судова система | центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом

II. Ознайомтеся з ключовими питаннями дискусії та напишіть орієнтовні відповіді.

1. Чи може тільки законодавство та створення антикорупційних органів змінити ситуацію в Україні?

2. Як змінити ставлення до проявів корупції в населення країни?

3. Хто може допомогти в справі запобігання й протидії корупції? Громадські організації? Антикорупційні органи? Засоби медіа?

Рефлексія **Крок 5**

Впишіть у карту головні тези уроку.

КОРУПЦІЯ КРАДЕ МОЖЛИВОСТІ

УРОК 7. СВІТ БЕЗ КОРУПЦІЇ

Крок 1 Хто знищить корупцію

I. Запишіть які ви знаєте структури, установи чи організації, що мають повноваження подолання корупції в Україні.

II. Ознайомтеся з ключовими питаннями дискусії та напишіть орієнтовні відповіді.

1. Чи може тільки законодавство і створення антикорупційних органів змінити ситуацію в Україні?

2. Як змінити ставлення до проявів корупції у населення країни?

3. Хто може допомогти у справі запобігання і протидії корупції?

Міжнародні рейтинги **Крок 2**

Ознайомтеся із позицією України у міжнародному рейтингу сприйняття корупції. Окресліть імовірні причини такого положення.

ІНДЕКСИ СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ

Найбільш відомим у світі індексом, що вимірює корупцію, є «Індекс сприйняття корупції» (The Corruption Perceptions Index), розрахований за методикою міжнародної неурядової організації Transparency International. Саме цей глобальний рейтинг найчастіше використовують як показник поширеності корупції в різних країнах світу. Організація докладає чимало зусиль до того, щоб забезпечити достовірність первинної інформації, що використовують для складання Індексу, і здебільшоговін є надійним інструментом вимірювання. Індекс містить усереднені дані, зібрані за три останні роки і дає уявлення про поточні оцінки рівня корупції експертами.

Аби отримати іще точнішу інформацію про сприйняття корупції використовують дані з різних індексів. Так, у засобах масової інформації часто згадують дослідження думки громадян щодо поширеності корупції, які проводить інститут Гелапа (дослідницька компанія «The Gallup Organization»). В опитуванні беруть участь громадяни понад 100 країн. Вони відповідають на два запитання: «Чи поширена корупція у владі у вашій країні?» та «Чи поширена корупція у бізнесі у вашій країні?» За таким самим принципом відбуваються дослідження для індексу «Барометр світової корупції» (Global Corruption Barometer, або GCB).

У 2017 р. Україна посіла 131 місце з 176 країн у рейтингу сприйняття корупції Transparency International. Це місце розділили з нею Росія, Казахстан, Іран і Непал. Таке місце є дуже незадовільним для України, яка обрала для себе вектор європейської інтеграції, оскільки більшість країн ЄС посідають місця вгорі рейтингу.

Найменш корумпованими країнами Transparency International називає Данію, Нову Зеландію, Фінляндію, Швецію, Норвегію, Сінгапур, Нідерланди, Канаду й Німеччину.

Україна дещо покращила свої показники в 2018 році. Її результат — 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Отже, Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік — 30 балів, 130 місце).

На початку 2019 року Transparency International Ukraine надала 12 рекомендацій, які б могли покращити показники України в CPI. Станом на кінець року було виконано або частково виконано лише 6 з них, і ті в останньому кварталі 2019-го. Тож, за підсумками 2019 року Україна має мінус два бали — 30 балів зі 100 можливих. Ми повернулися на рівень 2017 року і тепер посідаємо 126 місце зі 180 країн. Поруч з нами у рейтингу — Киргизстан, Азербайджан та Джибуті.

Україна з-поміж сусідів випереджає Росію, яка зберегла свої позиції (28 балів, 137 місце). Очікувано серед сусідів лідерами є Польща (58 балів, 41 місце) та Словаччина (50 балів, 59 місце). Білорусь додала один пункт і тепер має 45 балів та 66 місце. Також цього року спостерігаємо зниження індексу в сусідів: Румунія — мінус 3 бали, Угорщина — мінус 2, Молдова — мінус 1.

Імовірні причини положення України

_____

_____

_____

_____

_____

Крок 3 Світ без корупції

І. Поясніть, як ви розумієте вислів.

«Корупція здатна роз'їсти будь-яку систему, незалежно від філософії чи ідеології батьків-засновників, адекватності уряду чи географічного розташування»

(Лі Куан Ю)

II. Ознайомтеся із досвідом країн, що мають найкращі результати у боротьбі з корупцією. Подумайте, які з цих кроків могли б бути використані в Україні, а які ні? Чому?

СІНГАПУР

Сінгапур — маленька острівна країна в Південно-Східній Азії. У 1959 році стала самоврядною державою у складі Британської імперії, а в 1965-му отримала незалежність від Малайзії. Півстоліття тому була вкрай бідною (імпортувати доводилося навіть прісну воду) і страждала від найвищого рівня корупції.

1. У 1960 році влада Сінгапуру прийняли Акт про запобігання корупції, який дав чітке визначення цьому явищу, посилив покарання за хабарництво і прибрав максимум двозначних формулювань із законодавства. Антикорупційні закони періодично переглядають — ліквідують лазівки і двозначні трактування.

2. Створено незалежне Бюро зборотьби з корупцією. Усі держслужбовці, включно з міністрами і парламентарями, були позбавлені імунітету: антикорупційні розслідування торкнулися навіть близьких Лі Куан Ю. У результаті, кілька міністрів отримали тюремні терміни (в 1966 році — міністр національного розвитку Так Кіа Гана, у 1975-му — міністр з охорони навколишнього середовища Ві Тун Бун), інші покінчили життя самогубством (міністр національного розвитку Ті Чінг Ван) або втекли з країни.

3. Слідчі Бюро з боротьби з корупцією отримали право без санкцій суду і порядку заарештовувати (або обшукувати) за обґрунтованою підозрою в корупції будь-яку людину.

4. З 1980-х років уряд почав працювати над якістю бюрократії. Чиновникам істотно підвищили зарплатні (сьогодні в середньому $20 тис. на місяць; середня зарплатня в країні $3,5 тис.). На роботу держслужбовців набирає саме Бюро з боротьби з корупцією, причому відбір відбувається ще в школах.

5. Кожні півроку міністри надають прем'єру декларації про свої доходи та доходи членів сімей. Якщо накопичені кошти виявляться підозрілими і надмірними, починається ан-

Хто: Лі Куан Ю — прем'єр-міністр Сінгапуру з 1959 по 1990 рр..

Що зроблено: В одному з інтерв'ю на запитання, як перемогти корупцію, Лі Куан Ю відповів: «Почніть з того, що посадіть трьох своїх друзів. Ви точно знаєте за що, і вони знають за що».

Результат: Сінгапур стабільно входить до п'ятірки найменш корумпованих держав світу. В індексі сприйняття корупції за 2012 рік Transparency International Сінгапур посів п'яте місце, набравши 87 балів зі 100 можливих. Але на превеликий жаль багато економічних рішень у Сінгапурі побудовані на нехтуванні прав людини заради «добробуту держави». Сінгапур і досі є країною-лідером у світі за кількістю виконаних смертних вироків. У цій країні широко застосовуються тілесні покарання — побиття палицями. Навіть роботодавець має право бити працівників за певні правопорушення на робочому місці. Тож, попри успіх боротьби з корупцією, людське життя в Сінгапурі не цінують.

тикорупційне розслідування. У кримінальному кодексі Сінгапуру є таке поняття, як «покарання за накопичення багатства, яке не відповідає займаному службовому становищу». Банківські рахунки держслужбовців — предмет пильного моніторингу. Суд має право конфіскувати у корупціонера всі грошові кошти, законне походження яких він не може довести.

6. Підвищена незалежність судової системи. Суддівські посади обіймають кращі приватні адвокати, зарплатня суддів наразі сягає $0,8 млн на рік.

7. Жорстко придушені мафіозні угруповання.

8. Запроваджено штрафи за хабар або відмову від участі в антикорупційних розслідув.

ГОНКОНГ

Спеціальний адміністративний район в Китайській Народній Республіці. До 1997 року був колонією Великобританії. Сорок років тому, за експертними оцінками, корупцією було уражено 94% державних органів влади. У сімдесятих роках у Гонконгу поширеною була приказка «сідай в автобус» — якщо ти приймаєш корупцію, приєднуйся до нас.

Хто: Губернатор Гонконгу Мюррей Маклехоуз (за часів британського протекторату, у 1971—1982 рр.).

Що зроблено: Підпорядкував державний апарат принципом: «доведи, що купив майно не за хабарі».

Результат: Якщо в 1974 році чисельність корумпованих чиновників оцінювали в 94%, то зараз — у 2—3%. В антикорупційному рейтингу Transparency International Гонконг посідає 14 сходинку — 77 балів зі 100. Цей результат кращий, ніж, наприклад, у Японії або США.

1. У 1974 році Мюррей Маклехоуз заснував Незалежну комісію з боротьби з корупцією, на яку не могли вплинути ні МВС, ні спецслужби. Комісія розпочала роботу за трьома напрямами: виявлення хабарників, профілактика та аналіз нових схем корупції, пропаганда. Права співробітників Комісії широкі: вони могли провести перевірку в будь-якому відомстві та міністерстві занайменшої підозри в корупції.

2. За роботою комісії стежать громадські організації з представників інтелігенції та бізнесу. Підозра в корупції веде до звільнення.

3. Чистка поліції. Першим високопоставленим чиновником, заарештованим за хабарі, був саме начальник поліції Гонконгу.

4. Місцевим ЗМІ була забезпечена повна свобода антикорупційних публікацій та розслідувань. Громадяни могли телефонувати на гарячу лінію і повідомляти про вимагання. Журналісти проводили власні розслідування щодо чиновників — фіксували їхні великі покупки, виявляли розмір витрат їхніх родичів. На кожне таке пові-

домлення Комісія реагувала. Хабарнику заморожували банківський рахунок і вимагали пояснити походження доходів і великих покупок.

5. У Гонконгу хабар в результаті вимагання — не злочин. Якщо підприємець змушений дати хабара чиновнику, то винен тільки чиновник, а бізнесмен залишиться поза переслідуванням. Люди, які стали жертвою корупції, не боялися дзвонити на «гарячу лінію» комісії та скаржитися на хабарників.

ФІНЛЯНДІЯ

Приклад держави, у якій корупція не приживається. У законодавстві навіть немає поняття «корупція», так само як і мови про боротьбу з нею. Але так було не завжди: у післявоєнний період (1945—1954 рр.) у Фінляндії був сплеск корупції — за отримання хабарів було засуджено 549 чиновників. У період з 1980 по 1989 роки кількість вироків становила 81.

Хто: Фінське суспільство.

Що зроблено: Висока матеріальна забезпеченість суспільства, що знижує мотивацію до корупції.

Результат: Найменш корумпована країна у світі. Перше місце в індексі сприйняття корупції за 2012 рік Transparency International — 90 балів.

1. Терміну «корупція» в кримінальному кодексі немає, але є поняття «хабарництво», за нього чиновника можуть оштрафувати або позбавити волі на термін до чотирьох років. Корупція розглядається як частина кримінальної злочинності.

2. Від звинувачень у хабарництві і покарань не рятують ні службове становище, ні депутатські мандати, ні громадська популярність.

3. Державна політика профілактики і припинення корупції викладена у загальнонаціональній Програмі з боротьби зі злочинами в економічній сфері, прийнятій у 1996 році.

4. Спеціального органу по боротьбі з корупцією немає, цими питаннями займається міністерство юстиції. Серйозні випадки в компетенції Національного бюро розслідувань, простіші випадки — поліції.

5. Випадки корупції рідкісні, більшість із них завдяки засобам масової інформації стають надбанням громадськості. Масштаб корупційних скандалів не йде ні в яке порівняння з пострадянськими країнами. Один з останніх зафіксований в 2010 році: прем'єр-міністр Матті Ванханен пішов у відставку після того, як пресі стало відомо, що для ремонту власного будинку він прийняв у подарунок кілька кубометрів вагонки. До речі, згодом злощасні дошки на його ділянці не було виявлено.

6. За останні 10 років були звільнені або самі пішли у відставку з юридичних або етичних причин 6 членів уряду і 23 високопоставлені чиновники.

7. Органи влади у Фінляндії максимально публічні. Усі протоколи та записи обговорень, зроблені в адміністраціях, відкриті для кожного громадянина.

8. Один із найважливіших факторів, що перешкоджають поширенню корупції у Фінляндії, — висока матеріальна і соціальна забезпеченість чиновників.

ГРУЗІЯ

У пострадянський період, аж до 2003 року, Грузія посідала одне з перших місць у світі за рівнем корупції в органах влади. Тотальним хабарництвом були вражені дорожня поліція, система вищої освіти, суди, митниця.

1. У 2004 році з органів МВС було звільнено 15 тисяч поліцейських — це весь склад грузинської ДАІ. Новий штат автоінспекції набрали з нуля, на конкурсній основі. Вулиці нашпигували відеокамерами: якщо водій порушив правила і це зафіксувала камера, йому надсилають пропозицію зайти на сайт поліції, ознайомитися із записом і сплатити штраф.

2. У МВС створена внутрішня генеральна інспекція, яка розслідує факти хабарництва.

3. Зарплатня поліцейського збільшена в 10 разів: у середньому $700, зарплатня слідчого — $2 000; за середньої зарплатні в країні $200). З урахуванням високого рівня безробіття в Грузії служба в поліції є досить престижним заняттям.

4. Створено спеціальну «службу провокаторів», співробітники якої пропонують співробітникам поліції хабар. У 2005 році в тюрму сіли 200 поліцейських, яких упіймали на провокації.

Хто: Президент Грузії Михеїл Саакашвілі.

Що зроблено: Після революції троянд у 2004 році новий президент країни оголосив політику нульової толерантності до корупції. На зміну показушній боротьбі прийшов «метод шокової терапії».

Результат: У 2012 році в індексі Transparency International Грузія посіла 51 місце (52 бали), залишивши позаду кілька держав ЄС — Чехію, Латвію, Словаччину, Румунію, Болгарію. Водночас у звіті Freedom House-2010 йдеться, що за останні роки в боротьбі з корупцією в нижніх і середніх ешелонах влади досягнуто помітного успіху.

5. У 2004—2005 рр. парламент Грузії прийняв низку законів, які спрощували процедуру арешту чиновників, підозрюваних у хабарництві, і передбачали конфіскацію всієї власності, законність придбання якої чиновник не зміг довести.

6. Значно спрощено дозвільні процедури, бюрократичні бар'єри ліквідовані. Створено систему електронного документообігу, що дає змогу швидко оформити необхідні документи, від паспорта до сертифіката про реєстрацію підприємства. Отримати водійські права можна в лічені хвилини, техогляд автомобілів відмінено. Уведена прозора електронна система державних закупівель.

7. У систему вищої освіти, як і в Україні, впроваджено незалежне тестування. На відміну від України, 95% жителів Грузії вважають, що це зробило неможливою корупцію у вишах.

8. Ліквідовано служби, які збирали побори з бізнесу: санепідемстанція та пожежна інспекція. Проведено реструктуризацію органів влади: апарати міністерств і відомств скорочені майже наполовину, уведена практика прихованої камери — за арештами чиновників, що беруть хабар, могли спостерігати усі охочі. Паралельно було посилено покарання за хабарництво.

9. Серія реальних арештів високопоставлених чиновників подолала «синдром некараності» у масовій свідомості, грузини тепер не вважають хабар нормальним явищем.

10. Частина корупційних послуг легалізована. Якщо раніше за термінове оформлення треба було давати хабар, то тепер за терміновість практично всіх видаваних державою документів можна заплатити до державного бюджету.

ЕСТОНІЯ

Ще одна країна на пострадянському просторі, яку вважають однією з найменш корумпованих у Європі. У 1990-х роках тут процвітали організована злочинність, рекет і корупція, у тому числі й у правоохоронних органах.

Хто: Уряд Естонії починаючи з 1991 року.

Що зроблено: побудова інноваційної моделі електронної держави.

Результат: Естонія з результатом 64 бали посіла 32-гу позицію (між Іспанією і Бутаном) у рейтингу сприйняття корупції Transparency International.

1. Прийнятий у 2002 році Кримінальний кодекс Естонії встановив серйозну відповідальність за корупцію. Одержання хабара загрожує в'язницею — до п'яти років (повторне — до десяти років), посередництво в хабарництві — великий штраф або позбавлення волі. У разі вручення цінного подарунка, хабаря, суд окрім позбавлення волі може застосувати конфіскацію майна. Антикорупційною правовою базою є конституція, КПК, прийнятий у 2007 році закон про боротьбу з відмиванням грошових коштів та фінансуванням тероризму.

2. У 2013 році створена Антикорупційна комісія міністрів, до якої увійшли міністри юстиції, внутрішніх справ, фінансів, економіки та комунікацій, а також держсекретар. Метою комісії було розроблення антикорупційної стратегії «Чесна держава і нагляд».

3. Розслідуванням фактів корупції займаються три органи: префектура поліції — якщо йдеться про чиновника, що працює в органах самоврядування, а також

у приватних підприємствах/об'єднаннях; поліція безпеки — якщо йдеться про найвищих чиновників (президент, міністри); державна прокуратура — якщо йдеться про правоохоронців.

4. Щорічно високопоставлені чиновники зобов'язані декларувати своє майно, інформація доступна широкому загалу в інтернеті. У разі винесення звинувачувального антикорупційного вироку чиновнику майно, законне походження якого не було доведено, може бути конфісковано.

5. У 1990-х роках кількість поліцейських було скорочено вдвічі, — до 3,5 тисячі на всю країну. Найнижча зарплатня поліцейського — приблизно така сама, як середня по країні (€919 на початок 2013 року).

6. Упровадження електронної моделі держави (Е-держава) зводить практично до нуля особистісний фактор у взаєминах громадянина, організації, компанії з чиновником. У 2000 році уряд Естонії перейшов до безпаперових засідань, користуючись електронною мережею документації в інтернеті. Тоді в естонців з'явилася можливість подавати податкові декларації електронним способом — у 2010 році через мережу було подано 92% податкових декларацій. Реєстрація юридичної особи займає 15 хвилин і не вимагає походів по кабінетах. У 2007 році Естонія стала першою у світі країною, що надала своїм виборцям можливість голосувати через інтернет на парламентських виборах, у 2011 році цим правом скористалися 15,4% виборців.

7. У 2010 році Естонія приєдналася до Конвенції ООН проти корупції. Конвенція стала невід'ємною частиною її законодавства, вона має пріоритет перед будь-якими суперечливими положеннями національного законодавства.

8. У 2012 році прийнято два нові закони — про боротьбу з корупцією і про публічну службу. Закони набирають чинності у квітні цього року.

Громадська позиція «Стоп корупція

Крок 4

І. Ознайомтеся з прикладами ситуацій. Запишіть чи створюють їх герої небезпечні ситуації своїми діями та які наслідки можуть бути.

СИТУАЦІЯ 1

Надаючи дозвіл на введення в експлуатацію будинку, інспектор пожежної охорони за незаконну винагороду «закриває очі» на недотримання вимог пожежної безпеки — і люди заселяються у небезпечний будинок.

СИТУАЦІЯ 2

Водій, якого затримали за перевищення швидкості, та ще й напідпитку, намагається дати гроші поліцейському, щоб уникнути відповідальності.

II. Ознайомтеся із ситуацією. Визначте мотиви поведінки усіх учасників і учасниць взаємодії. Проаналізувавши ситуацію, будьте готові обговорити ситуацію за визначеними питаннями.

ПРИДБАННЯ ЖАЛЮЗІ ДЛЯ ШКОЛИ

Під час закупівель за бюджетні гроші дуже важливо забезпечити купівлю якісних товарів за справедливої ціною, щоб не було «відкатів» та нераціонального витрачання бюджетних коштів.

Для цього в Україні створена система державних закупівель, яку багато хто знає за назвою «Prozorro».

Це так званий аукціон «на зниження», де на публічні торги виставляють певний товар за стартову ціну, а потім учасники на кожному етапі аукціону пропонують нижчу ціну. Тобто ціна постійно знижується. Торги тривають доти, доки не залишиться лише один учасник, який запропонує найнижчу ціну.

Школі треба купити нові жалюзі для актової зали. Під час підготовки тендерної пропозиції школа провела дослідження цін на цей товар.

Фірми називали суму від 55 до 60 тис. грн. Крім того, дружина директора школи працює головним бухгалтером у компанії, що також подала пропозицію.

Після того, як директор закладу недвозначно пояснив, що ніяких «відкатів» на закупівлі не буде, ціна пропозиції знизилася до 45 тис. грн.

Зрештою після проведення тендеру жалюзі були закуплені за 32 тис. грн, тобто вдвічі дешевше від початкової пропозиції.

Для тієї самої актової зали потрібно було придбати звукове обладнання. На перший запит компанія-продавець вказала ціну 96 тис. грн.

Після проведення торгів на «Prozorro» вартість обладнання та його монтажу склала 62,5 тис. грн.

Запитання для обговорення

— Чому в наведеному прикладі ціна на жалюзі знизилася двічі?

— На що можна використати зекономлені гроші?

— Чи допомагає система «Prozorro» боротися з корупцією та економити гроші платників податків? Як саме?

— Що таке конфлікт інтересів? На вашу думку, які могли бути дії директора щодо участі у тендері компанії, у якій працює його дружина?

III. Складіть план протидії корупції, визначивши 5 перших кроків на рівні.

Окремого громадянина (група 1)	**Міста (група 3)**
Школи (група 2)	**Держави (група 4)**

Крок 5 Рефлексія

Впишіть у карту головні тези уроку.

СВІТ БЕЗ КОРУПЦІЇ

Ця публікація стала можливою завдяки підтримці американського народу через Агентство Сполучених Штатів з міжнародного розвитку (USAID).

Зміст цієї публікації не обов'язково відображає погляди USAID чи Уряду Сполучених Штатів.